

نگرش اعضای هیأت علمی و دانشجویان مقطع کارشناسی کتابداری در باره اهداف و نحوه ارائه دروس کارورزی*

حسین مختاری معمار

مربی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران

چکیده

هدف پژوهش حاضر نظرسنجی اعضای هیأت علمی و دانشجویان مقطع کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه‌های دولتی غیر علوم پزشکی سراسر کشور درباره دروس کارورزی است. پرسش‌های اساسی تحقیق به عواملی مانند اهداف و نحوه ارائه دروس کارورزی پرداخته است. جامعه آماری شامل اعضای هیأت علمی هشت گروه آموزشی کتابداری و اطلاع رسانی سراسر کشور و همه دانشجویانی است که کارورزی ۴ را انتخاب کرده‌اند. برای انجام این تحقیق از روش توصیفی و تحلیل محتوا و به کارگیری پرسشنامه‌ای با ۹ سؤال بسته و یک سؤال باز استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که اهداف تعریف شده مورد تأیید جامعه آماری است ولی از نحوه ارائه دروس رضایت چندانی وجود ندارد. یافته‌ها همچنین نشان داد که کارورزی به طور کلی تحت نظارت و هدایت گروه‌های آموزشی نیست و سرنوشت ۱۲ واحد دروس کارورزی به کتابخانه‌های محل کارورزی سپرده شده است.

کلیدواژه‌ها: کارورزی، اعضای هیأت علمی، دانشجویان، کتابداری و اطلاع رسانی،

* مقاله حاضر برگرفته از بخشی از پژوهش نگارنده با عنوان «بررسی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان مقطع کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه‌های دولتی غیر علوم پزشکی سراسر کشور پیرامون دروس کارورزی مقطع کارشناسی» است که با استفاده از اعتبارات شورای پژوهشی دانشگاه تهران به انجام رسیده است.

مقدمه

دستیابی به اهداف هر نظام آموزش عالی تنها در قالب برنامه ریزی‌های دقیق و در عین حال مدوونی امکان‌پذیر است که با توجه به نیازهای جامعه طراحی شده باشند. برنامه‌های آموزش عالی کشور ما، مثل خیلی از کشورهای دیگر، در قالب رشته‌های متعدد و متنوعی ارائه شده و اجرای آنها بر عهده دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی است و هریک از آنها را هدفی مورد نظر است.

شورای عالی برنامه ریزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری هدف از تدریس دروس کتابداری در سطح کارشناسی را آشنا ساختن دانشجویان با اهمیت نقش کتابخانه در گسترش فرهنگ و علوم و فنون در جامعه و آماده ساختن آنها جهت کار در انواع مختلف کتابخانه‌ها و ایجاد مهارت‌های لازم در انجام امور... تعریف کرده است. (وزارت فرهنگ و آموزش عالی. شورای عالی برنامه ریزی، ۱۳۷۵، ص ۶).

آنچه آموزش نظری را پربارتر ساخته و آن را پاسخگوی نیازهای جامعه می‌گرداند تلفیق آن با کار عملی است. عقیده بر آن است که «اصولاً تلفیق میان علم و عمل عمده‌ترین بخش سرمایه نیروی انسانی است» (مهدوی، ۱۳۷۴، ص ۱۷). در نظام آموزش عالی کشور علاوه بر آموزش نظری در رشته‌های مختلف به برنامه‌های آموزش عملی و مهارت آموزی دانشجویان نیز توجه می‌شود و دانشجویان پذیرفته شده در اغلب دوره‌های آموزش عالی در کنار کسب دانش‌های نظری، ملزم به گذراندن واحدهای درسی عملی تحت عنوان کارورزی نیز هستند.

برای آموزش رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، در حال حاضر، دانشجو موظف است دست کم تعداد ۱۳۴ واحد درسی را گذرانده و از عهده تکالیف، نیازمندی‌های درسی، و امتحان هر درس بر آید (وزارت فرهنگ و آموزش عالی، ۱۳۷۵، ص ۶).

نگاهی به جدول دروس تخصصی اجباری کتابداری نشان می‌دهد که از مجموع ۲۳ درس این گروه، ۵ درس صرفاً از نوع دروس نظری، ۱۲ درس از نوع عملی و نظری، و ۶ درس از نوع دروس عملی محض هستند. دروسی که صرفاً عملی هستند به قرار زیر است:

۱. ماشین نویسی فارسی و لاتین هریک ۲ واحد.

۲. کارآموزی‌های قسمت ۱، ۲، ۳ و ۴ هریک ۳ واحد.

وجود ۱۲ واحد درس کارورزی از مجموع ۵۸ واحد دروس تخصصی و اجباری نشان از اهمیت دروس کارورزی در دوره کارشناسی رشته کتابداری دارد. اهمیت این مسئله وقتی بیشتر می‌شود که بدانیم «زمان هر واحد درسی... از نوع کارورزی ۶۸ ساعت در طول ترم است» (وزارت فرهنگ و آموزش عالی، ۱۳۷۵، ص ۶). بدین ترتیب، هر دانشجو به ازای ۱۲ واحد دروس کارورزی بایستی معادل ۸۱۶ ساعت در بخش‌های مختلف کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع رسانی «زیر نظر مدرسان مسئول و سرپرستان کتابخانه‌ها» به کارورزی اشتغال ورزد تا «مهارت‌های لازم برای انجام امور و اداره کتابخانه» را کسب کند. (وزارت فرهنگ و آموزش عالی، ۱۳۷۵، ص ۶۷-۶۶ و ۵۶-۵۵). ۸۱۶ ساعت کارورزی برای هر دانشجو مدت زمان قابل توجهی است و باید معلوم شود که این مدت زمان صرف انجام چه فعالیت‌هایی می‌شود و دانشجو آموخته‌های خود را چگونه به کار می‌گیرد و چه مهارت‌هایی کسب می‌کند و آیا اصولاً مدت زمان صرف شده در آماده سازی دانشجویان برای ورود به بازار کار، آن‌گونه که پیش‌تر بدان اشاره شد، تأثیر گذار است یا خیر.

هدف اصلی پژوهش حاضر کشف نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان دوره کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه‌های دولتی غیر علوم پزشکی مستقر در تهران و مراکز استان‌ها در مورد دروس کارورزی مقطع کارشناسی است.

علاوه بر هدف کلی فوق، پژوهش حاضر دارای اهدافی ویژه به شرح زیر است:

- مشخص کردن نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع رسانی در باره اهداف پیش‌بینی شده دروس کارورزی و میزان دستیابی به این اهداف از نظر این دو گروه و مقایسه نظرات آنها؛
- آگاهی از میزان رضایت اعضای هیأت علمی و دانشجویان از نحوه ارائه دروس کارورزی و مقایسه نظرات دو گروه.

پیشینه پژوهش در ایران

گنجیان (۱۳۵۳) تحقیقی در باره وضعیت فارغ التحصیلان فوق لیسانس علوم کتابداری دانشگاه تهران در سال های ۵۳-۱۳۵۰ و نظام آموزش علوم کتابداری از دید آنان انجام داده و به نتایج زیر دست یافته است: «انجام ندادن کارهای مدیریت، افراط در فهرست نویسی و عدم تعادل در کار... بیشتر کتابداران معتقدند که کارورزی در کتابخانه، جز بیگاری کشیدن از دانشجویان و انجام کارهای عقب افتاده چیزی نیست و جنبه آموزش عملی خود را از دست داده است. بیشتر دانشجویان خواستار تغییر شرایط کارورزی هستند و انتخاب کتابخانه‌های با صلاحیت و نظارت مستقیم گروه آموزش کتابداری را در آن دخیل می‌دانند».

سامانیان (۱۳۷۵) در تحقیقی از نظرات دانشجویان و مدرسان دروس عملی کتابداری در باره کمیت و کیفیت دروس عملی به نتایجی به شرح زیر دست یافته است: بین تعداد دانشجویان اختصاص داده شده به هر استاد درس عملی و کیفیت یادگیری دانشجویان رابطه معکوس وجود دارد. کمیت اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها در حد متوسط و کیفیت آن برای هدایت و ارزشیابی بخش‌های عملی دروس مناسب است. شکل مطلوب نسبت مسئولان کارورزی به دانشجویان در کتابخانه‌ها برای هدایت و ارزیابی کارورزی‌ها ۱ به ۱۰ است. کیفیت مسئولان کارورزی‌ها از نظر تجربه و تحصیلات در کتابخانه‌ها برای هدایت و ارزیابی بسیار مؤثر است.

در این تحقیق پیشنهاد شده است که کلیه دروس کتابداری بازنگاری شود؛ برای دروس عملی کتاب‌های درسی مشترک مورد تأیید همه دانشگاه‌ها تهیه شود؛ همچنین جایگزینی دروسی چون ذخیره و بازیابی اطلاعات، تکنولوژی اطلاعات، کاربرد در کتابخانه و موارد دیگر پیشنهاد شده است.

فرجی (۱۳۷۵) به بررسی وضعیت آموزش کتابداری در ایران با تأکید بر مراکز آموزشی مستقر در تهران پرداخته است. هدف این بررسی مطالعه وضعیت کنونی آموزش کتابداری در ایران و ارتباط آن با گذشته و بررسی سیر تحولاتی است که آموزش کتابداری ایران داشته است. روش پژوهش تلفیقی از سه روش تاریخی، سندی و

پیمایشی است و در روش پیمایشی از پرسشنامه و مصاحبه برای گردآوری اطلاعات انتخاب شده است.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که آموزش کتابداری در ایران از آغاز با نوسان‌های فراوانی همراه بوده است. بازده درس‌ها اصولاً کم است... جنبه نظری درس‌ها زیاد است و پاره‌ای از درس‌ها تکرار درس دیگر است. در میان پیشنهاددهای مختلف این پژوهش آمده است که دروس کتابداری به صورت کارگاهی و آزمایشگاهی ارائه شود.

ب - پیشینه پژوهش در خارج از ایران

کابورن^۱ (۱۹۸۰) در مقاله‌ای تلفیق کار کلاسی را با کار میدانی لازم می‌داند. وی نقش کارورزی را به منزله بخشی از کار عملی که باید در تمام برنامه‌های دوره کارشناسی ارشد امریکا گنجانده شود، مورد بررسی قرار داده است. فصل‌های این مقاله شامل کارورزی در کتابخانه؛ یک نگاه تاریخی؛ وضعیت کار عملی در مدارس کتابداری معتبر؛ فرایند ارزیابی و سرپرستی کارورزی؛ کارورزی در کوئینز کالج و نتیجه‌گیری و پیشنهادات است.

مک دونالد^۲ (۱۹۸۷-۱۹۸۵) در تحقیقی تحت عنوان «کارهای عملی در آموزش حرفه‌ای کتابداری...» نیاز به کارورزی و طراحی برای کارورزی استاندارد را بررسی کرده است. هدف این تحقیق عبارت است از نیاز به کار عملی در آموزش حرفه‌ای کتابداری، تعیین وظایف و رویه‌هایی که در هر برنامه کارورزی منظور می‌شوند، طرح برنامه‌ای نمونه، و اجرای کارورزی در یک کتابخانه. داده‌ها از جست و جوی آثار گردآوری شده و با استفاده از توزیع پرسشنامه‌ای که میان دانشجویان فعلی کتابداری و فارغ‌التحصیلان و مدیران مدارس کتابداری و مدیران کتابخانه‌های کانادا انجام گرفته جمع‌آوری گردیده است.

شمود^۱ (۱۹۸۶) در مقاله‌ای تحت عنوان "کارورزی آموزشی مستمر برای کتابداران" کارورزی را وسیله‌ای برای آموزش حرفه‌ای تلقی کرده است. وی پس از یک دوره مطالعه در دو کتابخانه دانشگاهی امریکایی، ارزش کارورزی را به عنوان ابزار آموزشی حرفه‌ای مورد بررسی قرار می‌دهد. سپس، ویژگی‌ها و مزایای برجسته یک برنامه کارورزی مشخص می‌شود و توسعه احتمالی چنین برنامه‌ای در استرالیا مورد توجه قرار می‌گیرد.

میچل^۲ (۱۹۹۲) در مقاله‌ای برنامه کارورزی مدیریت کتابخانه‌های دانشگاهی را توضیح می‌دهد که توسط شورای منابع کتابخانه‌ای (CLR)^۳ تهیه و برگزار شده و چکیده‌هایی از مصاحبه‌ها با کتابدارانی که این برنامه را با موفقیت به پایان رسانده‌اند و با مدیران کتابخانه‌ها انجام گرفته ارائه می‌دهد. مباحث مورد نظر عبارت بود از: مهارت‌هایی که در طول کارورزی آموخته می‌شود و تغییراتی که در اهداف حرفه‌ای حاصل می‌گردد.

حیاتی (۱۹۹۶) تحقیقی در باره جنبه‌هایی از تاریخ کتابداری و آموزش کتابداری در ایران دارد. متن این پایان‌نامه به زبان انگلیسی است و به بررسی عواملی می‌پردازد که به توسعه کتابداری و آموزش کتابداری در ایران کمک کردند و همچنین به تجزیه و تحلیل مسائل و مواردی می‌پردازد که مانع دستیابی این فعالیت‌ها به موفقیت کامل شدند. از جمله نتایج اصلی این پایان‌نامه اینکه نیاز مداوم کشور به استخدام متخصصان خارجی، نتیجه عدم توفیق برنامه‌های عمرانی اجرا شده و مد نظر قرار ندادن نیازهای واقعی و زیربنایی کشور بوده است. علاوه بر این، تلاش برای ایجاد الگوی ملی توسعه و آموزش عالی که کاملاً بر ویژگی‌های تاریخی، فرهنگی و سیاسی کشور استوار باشد موفقیت‌آمیز نبوده و مشکل اصلی مبهم بودن اهداف توسعه ملی، آموزش عالی و نقش کتابخانه‌ها و کتابداری نزد سیاستگذاران است.

1. Schmude

2. Mitchell

3. Council of Library Resources

سعیدی (۱۹۷۷) عوامل تأثیر گذار بر آموزش کتابداری در ایران را موضوع تحقیق خود قرار داده است. هدف اصلی این تحقیق مطالعه وضعیت آموزش کتابداری در ایران است. روش تحقیق توصیفی است و گردآوری اطلاعات از طریق مصاحبه و پرسشنامه و مطالعه منابع انجام گرفته است. در این تحقیق سعی شده عوامل مؤثر در عقب افتادگی و رشد آموزش کتابداری در ایران و وضعیت موجود برنامه‌های آموزشی مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

ریچی و وارن^۱ (۱۹۹۷) به کارورزی از دید یک کتابدار مرجع و یک دانشجو توجه کرده‌اند. این دو مقاله، کارورزی یا کارهای عملی را برای دانشجویان مدارس عالی کتابداری از دید کتابدار مرجع و از دید دانشجو بحث می‌کنند. نکات اصلی مورد بحث عبارت است از: برنامه ریزی اولیه، فرایند مصاحبه، اهداف و وظایف، نیاز به ارزیابی، آموزش، شیوه کار، و پیشنهادهایی برای بهبود شیوه کارورزی.

روش پژوهش و جامعه آماری

در تحقیق حاضر برای گردآوری اطلاعات از روش پیمایشی استفاده شده و به منظوری بردن به محتوای دروس کارورزی از روش تحلیل محتوا نیز سود جسته است. جامعه آماری شامل اعضای هیأت علمی و دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه‌های دولتی غیر علوم پزشکی سراسر کشور است که در مقطع کارشناسی و در نیمسال اول سال تحصیلی ۸۱-۸۰ مشغول تدریس و تحصیل بوده‌اند.

برای بررسی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع رسانی پیرامون دروس کارورزی پرسشنامه‌ای از نوع متریک دارای ۹ سؤال بسته و یک سؤال باز تهیه شد. از مجموع ۵۶ پرسشنامه ارسالی به اعضای هیأت علمی تعداد ۴۲

پرسشنامه و از مجموع ۲۰۰ پرسشنامه ارسالی به دانشجویان تعداد ۱۴۱ پرسشنامه و در مجموع ۱۸۳ پرسشنامه از ۲۵۶ پرسشنامه ارسال، تکمیل، و عودت داده شد.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل یافته‌ها از مقیاس اندازه‌گیری طیف لیکرت استفاده گردید. برای این منظور، پرسشنامه‌های تکمیل شده پس از دریافت مورد جمع‌بندی قرار گرفت؛ سوالات پرسشنامه به صورت منظم در جداول جایدهی شد. برای هر یک از پرسش‌های اساسی جدول مربوط تهیه و میانگین متوسط آنها با میانگین لیکرت مقایسه و سپس با کمک روش‌های آماری تجزیه و تحلیل گردید.

همچنین به منظور بررسی توافق یا عدم توافق نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان، برای هر یک از سوالات جدول توافقی تنظیم شد و آزمون مجذور خی به عمل آمد. به منظور تفهیم بهتر مطالب جداول، هر یک از گزینه‌ها به شرح زیر رتبه بندی گردید:

۵= کاملاً موافقم؛ ۴= موافقم؛ ۳= حد وسط (نظری ندارم)، ۲= مخالفم؛ و ۱= کاملاً مخالفم

یافته‌های پژوهش

هدف درس کارورزی قسمت اول

در پاسخ به سؤال نخست پرسشنامه مبنی بر هدف از ارائه درس کارورزی قسمت اول که از سوی شورای عالی برنامه ریزی «کسب مهارت‌های لازم برای انجام امور کتابخانه» تعیین شده است پاسخ‌های زیر به دست آمد:

جدول ۱. توزیع فراوانی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان در باره هدف درس کارورزی قسمت اول

مقیاس	اعضای هیأت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کاملاً موافق	۷	۱۷/۹	۴۷	۳۳/۶	۵۴	۳۰/۱۶
موافق	۲۶	۶۶/۷	۷۴	۵۲/۹	۱۰۰	۵۵/۸
بدون نظر	۱	۲/۶	۸	۵/۷	۹	۵/۰۲
مخالف	۵	۱۲/۸	۱۰	۷/۱	۱۵	۸/۳۷
کاملاً مخالف	۰	۰	۱	۰/۷	۱	۰/۵۵
جمع	۳۹	۱۰۰	۱۴۰	۱۰۰	۱۷۹	۱۰۰
میانگین		۳/۸۹		۴/۱۱		۴/۰۶

$$\chi^2_m = 5/004 \quad df=3 \quad P > 0/05$$

با توجه به میانگین‌های بدست آمده و مقایسه آن با میانگین فرضی لیکرت که برابر عدد ۳ تعیین شده است، داده‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که اعضای هیأت علمی با میانگین ۳/۸۹ دارای نظری بیش از حد متوسط و نزدیک به موافق و دانشجویان با میانگین ۴/۱۱ دارای نظر موافق نسبت به هدف کارورزی قسمت اول هستند. میانگین کل ۴/۰۶ نیز حاکی از موافقت کل جامعه آماری یعنی اعضای هیأت علمی و دانشجویان با هدف کارورزی قسمت اول است.

همچنین آزمون مجذور خی با درجه آزادی $df=3$ و در سطح معنی داری $\alpha=0/05$ نشان داد که χ^2 محاسباتی کوچک‌تر از χ^2 بحرانی است، لذا فرض صفر تأیید شده و بنابر این، میان نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان مورد بررسی در خصوص هدف درس کارورزی قسمت اول تفاوت معنی داری وجود ندارد.

هدف درس کارورزی قسمت دوم

در پاسخ به سؤال دوم پرسشنامه در باب هدف درس کارورزی قسمت دوم که از سوی شورای عالی برنامه ریزی «کسب مهارت های لازم برای انجام کارهای مختلف کتابخانه» تعیین شده است پاسخ‌های زیر به دست آمد:

جدول ۲. توزیع فراوانی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان درباره هدف درس کارورزی قسمت دوم

مقیاس	اعضای هیأت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کاملاً موافق	۹	۲۲/۵	۳۷	۲۶/۶	۴۶	۲۵/۶۹
موافق	۲۵	۶۲/۵	۸۷	۶۲/۶	۱۱۲	۶۲/۵۶
بدون نظر	۱	۲/۵	۸	۵/۸	۹	۵/۰۲
مخالف	۵	۱۲/۵	۷	۵	۱۲	۶/۷
کاملاً مخالف	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۴۰	۱۰۰	۱۳۹	۱۰۰	۱۷۹	۱۰۰
میانگین	۳/۹۵		۴/۱۰		۴/۰۷	

$$\chi^2_m = 3/65 \quad df=3 \quad P < 0/05$$

با توجه به میانگین‌های به دست آمده در جدول شماره ۲ و میانگین فرضی لیکرت که برابر عدد ۳ تعیین شده است مشخص شد که اعضای هیأت علمی با میانگین ۳/۹۵ دارای نظری بیش از حد متوسط و نزدیک به موافق و دانشجویان با میانگین ۴/۱۰ دارای نظر موافق هستند. میانگین کل ۴/۰۷ نیز نشان می‌دهد که کل جامعه آماری، یعنی اعضای هیأت علمی و دانشجویان پاسخ دهنده، با هدف درس کارورزی قسمت دوم موافق هستند.

همچنین، آزمون مجذور خی حاکی از آن است که در سطح معنی داری $\alpha=0/05$ با درجه آزادی $df=3$ ، χ^2 محاسباتی کوچک‌تر از χ^2 بحرانی است و لذا فرض صفر تأیید می‌شود. بنابراین، میان نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان در باره هدف درس کارورزی قسمت دوم تفاوت معنی داری وجود ندارد.

هدف درس کارورزی قسمت سوم

در پاسخ به سؤال سوم پرسشنامه در باب هدف درس کارورزی قسمت سوم که از سوی شورای عالی برنامه ریزی "کسب مهارت های لازم برای انجام امور و اداره کتابخانه" تعیین شده است پاسخ‌های زیر به دست آمد:

جدول ۳. توزیع فراوانی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان درباره هدف درس کارورزی قسمت سوم

مقیاس	اعضای هیأت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کاملاً موافق	۸	۱۹/۵	۴۳	۳۰/۷	۵۱	۲۸/۱۷
موافق	۲۲	۵۳/۶۵	۷۳	۵۲/۱	۹۵	۵۲/۴۸
بدون نظر	۱	۲/۴	۱۲	۸/۵	۱۳	۷/۱۸
مخالف	۱۰	۲۴/۴	۱۰	۷/۱	۲۰	۱۱/۰۴
کاملاً مخالف	۰	۰	۲	۱/۴	۲	۱/۱۱
جمع	۴۱	۱۰۰	۱۴۰	۱۰۰	۱۸۱	۱۰۰
میانگین		۳/۶۸		۴/۰۳		۳/۹۵

$$\chi^2_m = 9/82 \quad df=3 \quad P < 0/05$$

با توجه به میانگین‌های به دست آمده و میانگین فرضی لیکرت که برابر عدد ۳ تعیین شده است یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که اعضای هیأت علمی و دانشجویان به ترتیب با میانگین‌های ۳/۶۸ و ۴/۰۳ دارای نظری در حد متوسط متمایل به نظر موافق و موافق نسبت به هدف درس کارورزی قسمت سوم بوده‌اند. میانگین ۳/۹۵ بیانگر نظر متوسط قریب به موافق کل جامعه آماری یعنی اعضای هیأت علمی و دانشجویان است. آزمون مجذور خی، نشان داد که در سطح معنی داری $\alpha=0/05$ و با درجه آزادی $df=3$ ، χ^2 محاسبه بزرگ‌تر از χ^2 بحرانی است. بنابراین فرض صفر تأیید نشده و بدین ترتیب، میان نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان، درباره هدف درس کارورزی قسمت سوم، تفاوت معنی داری وجود دارد.

هدف درس کارورزی قسمت چهارم

در پاسخ به سؤال چهارم پرسشنامه موضوع هدف درس کارورزی قسمت چهارم، که از سوی شورای عالی برنامه‌ریزی "کسب مهارت‌های لازم برای انجام امور و اداره کتابخانه" تعیین شده است پاسخ‌های مندرج در جدول ۴ به دست آمد:

جدول ۴. توزیع فراوانی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان درباره هدف درس کارورزی قسمت چهارم

مقیاس	اعضای هیأت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کاملاً موافق	۸	۲۰	۴۷	۳۴/۱	۵۵	۳۰/۸۹
موافق	۲۲	۵۵	۴۶	۴۶/۴	۸۶	۴۸/۳۱
بدون نظر	۱	۲/۵	۱۱	۸	۱۲	۶/۷۴
مخالف	۹	۲۲/۵	۱۶	۱۱/۶	۲۵	۱۴/۰۴
کاملاً مخالف	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۴۰	۱۰۰	۱۳۸	۱۰۰	۱۷۸	۱۰۰
میانگین	۳/۷۲		۴/۰۲		۳/۹۶	

$$\chi^2_m = 6/36 \quad df=3 \quad P > 0/05$$

باتوجه به میانگین‌های به دست آمده در جدول شماره ۴ و میانگین فرضی لیکرت که برابر عدد ۳ تعیین شده است معلوم شد که اعضای هیأت علمی با میانگین ۳/۷۲ نسبت به هدف کارورزی قسمت چهارم نظری بیش از حد متوسط و متمایل به موافق دارند و دانشجویان با توجه به میانگین ۴/۰۲ با این هدف موافق هستند. میانگین ۳/۹۶ نیز حاکی از آن است که کل جامعه آماری یعنی اعضای هیأت علمی و دانشجویان نسبت به هدف کارورزی قسمت چهارم دارای نظری بیش از حد متوسط و نزدیک به موافق دارند.

همچنین آزمون مجذور خی به عمل آمده نشان داد که در سطح معنی داری $\alpha=0/05$ و با درجه آزادی $df=3$ ، χ^2 محاسبه کوچک‌تر از χ^2 بحرانی است. بنابراین، فرض صفر تأیید شده و مشخص شد که میان نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان درباره هدف درس کارورزی قسمت چهارم تفاوت معنی داری وجود ندارد.

نحوه ارائه درس کارورزی قسمت اول

در پاسخ به سؤال دیگر پرسشنامه مبنی بر نحوه ارائه درس کارورزی قسمت اول در کتابخانه‌های محل کارورزی که شامل تهیه و سفارش، فهرستنویسی، آشنایی با مراجع فارسی، و عربی است پاسخ‌های مندرج در جدول ۵ به دست آمد:

جدول ۵. توزیع فراوانی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان درباره نحوه ارائه درس کارورزی قسمت اول

مقیاس	اعضای هیأت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کاملاً موافق	۰	۰	۱۶	۱۱/۳	۱۶	۸/۸۸
موافق	۱۸	۴۶/۲	۵۳	۳۷/۶	۷۱	۳۹/۴۴
بدون نظر	۶	۱۵/۴	۱۱	۸/۷	۱۷	۹/۴۴
مخالف	۱۴	۳۵/۹	۳۷	۲۶/۲	۵۱	۲۸/۳۳
کاملاً مخالف	۱	۲/۶	۲۴	۱۷	۲۵	۱۳/۸۸
جمع	۳۹	۱۰۰	۱۴۱	۱۰۰	۱۸۰	۱۰۰
میانگین		۳/۰۵		۳		۳/۰۱

$$\chi^2_m = 15/23 \quad df=4 \quad P < 0/05$$

با مقایسه میانگین‌های به دست آمده و میانگین فرضی لیکرت که برابر عدد ۳ تعیین شده است مشخص شد که اعضای هیأت علمی با میانگین ۳/۰۵ و دانشجویان با میانگین ۳ نسبت به نحوه ارائه درس کارورزی قسمت اول نظری موافق در حد متوسط دارند و میانگین کلی ۳/۰۱ نیز حاکی از آن است که کل جامعه آماری در مورد نحوه ارائه این درس دارای نظری در حد متوسط هستند.

آزمون خی دو به عمل آمده نیز حاکی از آن است که در سطح معنی داری $\alpha = 0/05$ و با درجه آزادی $df=4$ ، χ^2 محاسباتی بزرگ‌تر از χ^2 بحرانی است. بنابراین، فرض صفر مورد تأیید قرار نگرفته است. به بیان دیگر، میان نظرات اعضای هیأت علمی و

دانشجویان در باب نحوه ارائه این درس تفاوت معنی داری مشاهده شده است.

نحوه ارائه درس کارورزی قسمت دوم

در پاسخ به سؤالی درباره نحوه ارائه دروس کارورزی قسمت دوم در کتابخانه‌های محل کارورزی، که شامل رده بندی و... است، پاسخ‌های مندرج در جدول ۶ به دست آمد:

جدول ۶. توزیع فراوانی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان درباره نحوه ارائه درس کارورزی قسمت دوم

مقیاس	اعضای هیأت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کاملاً موافق	۰	۰	۱۹	۱۳/۵	۱۹	۱۰/۶۱
موافق	۱۷	۴۴/۷	۵۰	۳۵/۵	۶۷	۳۷/۴۳
بدون نظر	۶	۱۵/۸	۱۵	۱۰/۶	۲۱	۱۱/۷۳
مخالف	۱۴	۳۶/۸	۳۶	۲۵/۵	۵۰	۲۷/۹۳
کاملاً مخالف	۱	۲/۶	۲۱	۱۴/۹	۲۲	۱۲/۲۹
جمع	۳۸	۱۰۰	۱۴۱	۱۰۰	۱۷۹	۱۰۰
میانگین		۳/۰۲		۳/۰۷		۳/۰۶

$$\chi^2_m = 14/25 \quad df=4 \quad P < 0/05$$

با توجه به میانگین‌های به دست آمده و مقایسه آن با میانگین فرضی لیکرت که برابر عدد ۳ تعیین شده است مشخص گردید که اعضای هیأت علمی با میانگین ۳/۰۲ و دانشجویان با میانگین ۳/۰۷ نسبت به نحوه ارائه درس کارورزی قسمت دوم دارای نظری در حد متوسط هستند. همچنین، میانگین ۳/۰۶ نشان داد که کل جامعه آماری نیز دارای همین نظر بوده‌اند.

همچنین، آزمون مجذور خی به عمل آمده نشان می‌دهد که در سطح معنی‌داری $\alpha=0/05$ و با درجه آزادی $df=4$ ، χ^2 محاسباتی بزرگ‌تر از χ^2 بحرانی است. بنابراین، فرض صفر رد می‌شود و می‌توان گفت که میان نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان در باره نحوه ارائه درس کارورزی قسمت دوم تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

نحوه ارائه درس کارورزی قسمت سوم

در پاسخ به سؤال دیگری از پرسشنامه موضوع نحوه ارائه درس کارورزی قسمت سوم در کتابخانه‌های محل کارورزی که شامل انتخاب، فهرست‌نویسی، آشنایی با مراجع عمومی غیر فارسی است پاسخ‌های مندرج در جدول ۷ به دست آمد:

جدول ۷. توزیع فراوانی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان درباره نحوه ارائه درس کارورزی قسمت سوم

مقیاس	اعضای هیأت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کاملاً موافق	۱	۲/۶	۲۲	۱۵/۶	۲۳	۱۲/۸۴
موافق	۱۶	۴۲/۱	۵۵	۳۹	۷۱	۳۹/۶۶
بدون نظر	۴	۱۰/۵	۱۴	۹/۹	۱۸	۱۰/۰۵
مخالف	۱۶	۴۲/۱	۳۲	۲۲/۷	۴۸	۲۶/۸۱
کاملاً مخالف	۱	۲/۶	۱۸	۱۲/۸	۱۹	۱۰/۶۱
جمع	۳۸	۱۰۰	۱۴۱	۱۰۰	۱۷۹	۱۰۰
میانگین	۳		۳/۲۱		۳/۱۷	

$$\chi^2_m = 14/09 \quad df=4 \quad P < 0/05$$

با توجه به میانگین‌های به دست آمده از جدول فوق و میانگین فرضی لیکرت که برابر عدد ۳ تعیین شده است معلوم گردید که اعضای هیأت علمی با میانگین ۳ و

دانشجویان با میانگین ۳/۲۱ نسبت به نحوه ارائه درس کارورزی قسمت سوم دارای نظری در حد متوسط هستند. میانگین ۳/۱۷ نشان داد که کل جامعه آماری نسبت به موضوع سؤال مطرح شده دارای همین نظر بوده‌اند.

همچنین، آزمون مجذور خی به عمل آمده نشان داد که در سطح معنی داری $\alpha=0/05$ و با درجه آزادی $df=4$ ، χ^2 محاسباتی بزرگ‌تر از χ^2 بحرانی است. بدین ترتیب، فرض صفر مورد تأیید قرار نگرفته است؛ بدین معنا که میان نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان در باره هدف درس کارورزی قسمت سوم تفاوت معنی داری وجود دارد.

نحوه ارائه درس کارورزی قسمت چهارم

در پاسخ به سؤال بعدی پرسشنامه موضوع نحوه ارائه درس کارورزی قسمت چهارم در کتابخانه‌های محل کارورزی که شامل طبقه بندی و مراجع تخصصی است، پاسخ‌های مندرج در جدول ۸ به دست آمد:

جدول ۸. توزیع فراوانی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان درباره نحوه ارائه درس کارورزی قسمت چهارم

مقیاس	اعضای هیأت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کاملاً موافق	۱	۲/۶	۲۰	۱۴/۵	۲۱	۱۱/۹۳
موافق	۱۲	۳۱/۶	۴۸	۳۴/۸	۶۰	۳۴/۰۹
بدون نظر	۶	۱۵/۸	۱۹	۱۳/۸	۲۵	۱۴/۲۰
مخالف	۱۸	۴۷/۴	۳۲	۲۳/۲	۵۰	۲۸/۴۰
کاملاً مخالف	۱	۲/۶	۱۹	۱۳/۸	۲۰	۱۱/۳۶
جمع	۳۸	۱۰۰	۱۳۸	۱۰۰	۱۷۶	۱۰۰
میانگین		۲/۸۴		۳/۱۳		۳/۰۶

$$\chi^2_m = 16/37 \quad df=4 \quad P < 0/05$$

با مقایسه میانگین‌های به دست آمده و میانگین فرضی لیکرت در جدول ۸ مشخص گردید که اعضای هیأت علمی با میانگین ۲/۸۴ نسبت به نحوه ارائه درس کارورزی قسمت چهارم دارای نظری کمتر از حد متوسط ولی دانشجویان با میانگین ۳/۱۳ دارای نظری در حد متوسط هستند. میانگین کل ۳/۰۶ نیز نظر حد متوسط کل جامعه آماری را نسبت به نحوه ارائه درس کارورزی قسمت چهارم نشان می‌دهد.

آزمون خی دو به عمل آمده نشان داد که در سطح معنی داری $\alpha=0/05$ و با درجه آزادی $df=4$ ، χ^2 محاسباتی بزرگ‌تر از χ^2 بحرانی است. بنابراین، فرض صفر رد شده است؛ بدین معنا که میان نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان در باب موضوع پیش گفته تفاوت معنی داری وجود دارد.

میزان رعایت شرح وظایف دروس کارورزی توسط کتابخانه‌های محل کارورزی در باب این سؤال که کتابخانه‌های محل کارورزی تا چه حد شرح وظایف دروس کارورزی را رعایت می‌کنند.

جدول ۹. توزیع فراوانی نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان در باره میزان رعایت شرح وظایف دروس کارورزی توسط کتابخانه‌ها

مقیاس	اعضای هیأت علمی		دانشجویان		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کاملاً موافق	۰	۰	۶	۴/۴	۶	۳/۳۷
موافق	۳	۷/۱	۱۴	۱۰/۳	۱۷	۹/۵۵
بدون نظر	۶	۱۴/۳	۱۴	۱۰/۳	۲۰	۱۱/۲۳
مخالف	۲۴	۵۷/۱	۴۲	۳۰/۹	۶۶	۳۷/۰۷
کاملاً مخالف	۹	۲۱/۴	۶۰	۴۴/۱	۶۹	۳۸/۷۶
جمع	۴۲	۱۰۰	۱۳۶	۱۰۰	۱۷۸	۱۰۰
میانگین		۲/۰۷		۲		۲/۰۱

$$\chi^2_m = 12/7 \quad df=4 \quad P < 0/05$$

با توجه به میانگین‌های به دست آمده در جدول شماره ۹ و میانگین فرضی لیکرت که برابر عدد ۳ تعیین شده است، معلوم گردید که اعضای هیأت علمی با میانگین ۲/۰۷ و دانشجویان با میانگین ۲ معتقدند که شرح وظایف دروس کارورزی از سوی کتابخانه‌های محل کارورزی رعایت نمی‌گردد. میانگین ۲/۰۱ نیز حاکی از نظر مخالف کل جامعه آماری نسبت به سؤال مطرح شده است.

همچنین، آزمون خی دو به عمل آمده نشان داد که در سطح معنی داری $\alpha=0/05$ و درجه آزادی $df=4$ ، χ^2 محاسباتی بزرگ‌تر از χ^2 بحرانی است؛ بنابراین فرض صفر تأیید نمی‌شود و می‌توان گفت که میان نظرات دو گروه جامعه آماری از این لحاظ تفاوت معنی داری وجود دارد.

تحلیل سؤالات پرسشنامه در ارتباط با پرسش‌های اساسی

۱. چهار سؤال شماره ۱-۴ پرسشنامه مربوط به پرسش اساسی اول این پژوهش بوده است و نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان را درباره اهداف پیش بینی شده دروس کارورزی مصوب شورای عالی برنامه ریزی مورد سنجش قرار می‌دهد.

جدول ۱۰. نظرات اعضای هیأت علمی درباره اهداف دروس کارورزی

مقیاس سؤال	کاملاً موافق	موافق	بدون نظر	مخالف	کاملاً مخالف	جمع	میانگین
۱	۷	۲۶	۱	۵	۰	۳۹	۳/۸۹
۲	۹	۲۵	۱	۵	۰	۴۰	۳/۹۵
۳	۸	۲۲	۱	۱۰	۰	۴۱	۳/۶۸
۴	۸	۲۲	۱	۹	۰	۴۱	۳/۶۸
جمع	۳۲	۹۵	۴	۲۹	۰	۱۶۰	۳/۸۱

میانگین‌های به‌دست آمده در جدول ۱۰ نشان می‌دهد که اعضای هیأت علمی با میانگین بالاتر از ۳ نسبت به اهداف تعیین شده برای دروس کارورزی قسمت ۱، ۲، ۳ و ۴ نظری بالاتر از حد متوسط و نزدیک به موافق دارند. میانگین کل ۳/۸۱ نیز نگرش مثبت این گروه از جامعه آماری را نسبت به پرسش اساسی اول مورد تأیید قرار می‌دهد.

جدول ۱۱. نظرات دانشجویان درباره اهداف دروس کارورزی

مقیاس سؤال	کاملاً موافق	موافق	بدون نظر	مخالف	کاملاً مخالف	جمع	میانگین
۱	۴۷	۷۴	۸	۱۰	۱	۱۴۰	۴/۱۱
۲	۳۷	۸۷	۸	۷	۰	۱۳۹	۴/۱۰
۳	۴۳	۷۳	۱۲	۱۰	۲	۱۴۰	۴/۰۳
۴	۴۷	۶۴	۱۱	۱۶	۰	۱۳۸	۴/۰۲
جمع	۱۷۴	۲۹۸	۳۹	۴۳	۳	۵۵۷	۴/۰۶

همان‌طور که از جدول شماره ۱۱ برمی‌آید، دانشجویان نیز در مورد هر یک از سؤالات پیش‌گفته، یعنی اهداف دروس کارورزی قسمت ۱، ۲، ۳، ۴ دارای نظر موافق با میانگین بالای ۴ هستند و این نشان دهنده نگرش مثبت آنان به اهداف دروس کارورزی است. میانگین کل ۴/۰۶ نیز مؤید همین امر یعنی موافقت این گروه از جامعه آماری است.

جدول ۱۲. جدول توافقی اعضای هیأت علمی و دانشجویان درباره اهداف کارورزی

مقیاس پاسخگویان	کاملاً موافق		موافق		مخالف		جمع
	Fe	Fo	Fe	Fo	Fe	Fo	
اعضای هیأت علمی	۳۲	۴۷/۶	۹۵	۹۰/۹	۲۹	۱۷/۳	۱۵۶
دانشجویان	۱۷۴	۱۵۸/۳	۲۹۸	۳۰۲/۰	۴۶	۵۷/۶	۵۱۸
جمع	۲۰۶		۳۹۳		۷۵		۶۷۴

$$\chi^2_m = 17/1 \quad df=2 \quad P < 0/05$$

با توجه به جدول توافقی شماره ۱۲ معلوم می‌شود که آزمون خی دو محاسبه شده ($\chi^2_m = 17/1$) در سطح معنی داری $\alpha = 0/05$ و درجه آزادی $df=2$ بزرگ‌تر از خی دو بحرانی ($\chi^2_b = 5/99$) است. بنابراین، با توجه فراوانی مشاهده شده و فراوانی مورد انتظار، در باره سؤالات مطرح شده، میان نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان تفاوت معنی داری وجود دارد؛ که این تفاوت برخاسته از شدت نظرات دو گروه است و الا هر دو گروه دارای نظرات یکسان و همسو هستند. به عبارت دیگر، گرچه نظرات هر دو گروه در یک راستا است، ولی شدت نظرات آنها با یکدیگر متفاوت است. میانگین‌های کل مندرج در جداول ۱۰ و ۱۱ ($3/81$ و $4/06$) نیز حاکی از نگرش مثبت و موافق این دو گروه از جامعه آماری نسبت به سؤال مطرح شده است.

لازم به ذکر است که چون مجموع ستون «حد وسط» در اعضای هیأت علمی ۴ و در دانشجویان ۳۹ بود و اضافه کردن آن دو عدد به جمع ستون «موافق» موجب افزایش ناخواسته‌ای در این ستون می‌شد، لذا جمع این ستون از هر دو گروه حذف گردید. بدیهی است حذف این اعداد از هر دو گروه لطمه‌ای به جدول χ^2 وارد نمی‌کند.

۲. پنج سؤال دیگر پرسشنامه به منظور پاسخگویی به پرسش اساسی دوم مبنی بر

نظرسنجی جامعه مورد مطالعه در باب میزان رضایت آنان (دو گروه) از نحوه ارائه دروس کارورزی بود.

جدول ۱۳. نظرات اعضای هیأت علمی درباره نحوه ارائه دروس کارورزی

میانگین	جمع	کاملاً مخالف	مخالف	بدون نظر	موافق	کاملاً موافق	مقیاس سؤال
۳/۰۵	۳۹	۱	۱۴	۶	۱۸	۰	۹
۳/۰۲	۳۸	۱	۱۴	۶	۱۷	۰	۱۰
۳/۰۰	۳۸	۱	۱۶	۴	۱۶	۱	۱۱
۲/۸۴	۳۸	۱	۱۸	۶	۱۲	۱	۱۲
۲/۰۷	۴۲	۹	۲۴	۶	۳	۰	۵۱
۲/۷۹	۱۹۵	۱۳	۸۶	۲۸	۶۶	۲	جمع

با توجه به جدول شماره ۱۳ معلوم می‌شود که اعضای هیأت علمی نسبت به ۳ سؤال از ۵ سؤال مربوط به پرسش اساسی دوم، دارای نظری در حد متوسط هستند که با میانگین‌های ۳ - ۳/۰۵ نشان داده شده‌اند و نسبت به دو سؤال دیگر نیز نظری مخالف داشته‌اند. میانگین کل ۲/۷۹ نیز اعضای هیأت علمی نه تنها از نحوه ارائه دروس کارورزی مقطع کارشناسی رضایت ندارند و نگرش آنها نسبت به موضوع، مثبت نیست بلکه با آن مخالف نیز هستند.

جدول ۱۴. نظرات دانشجویان درباره نحوه ارائه دروس کارورزی

مقیاس سؤال	کاملاً موافق	موافق	بدون نظر	مخالف	کاملاً مخالف	جمع	میانگین
۹	۱۶	۵۳	۱۱	۳۷	۲۴	۱۴۱	۳/۰۰
۱۰	۱۹	۵۰	۱۵	۳۶	۲۱	۱۴۱	۳/۰۷
۱۱	۲۲	۵۵	۱۴	۳۲	۱۸	۱۴۱	۳/۲۱
۱۲	۲۰	۴۸	۱۹	۳۲	۱۹	۱۳۸	۳/۱۳
۵۱	۶	۱۴	۱۴	۴۲	۶۰	۱۳۶	۲/۰۰
جمع	۸۳	۲۲۰	۷۳	۱۷۹	۱۴۲	۶۹۷	۲/۸۸

از سوی دیگر، آن گونه که از جدول شماره ۱۴ مستفاد می شود، دانشجویان در مورد ۴ سؤال از ۵ سؤال مربوط به پرسش اساسی دوم نظر و رضایتی در حد متوسط دارند و نسبت به سؤال پنجم نظر مخالف ابراز داشته اند. میانگین کل ۲/۸۸ نیز بیانگر نارضایتی دانشجویان از نحوه ارائه دروس کارورزی مقطع کارشناسی است و مؤید آن است که نظر آنان به سمت مخالف گرایش دارد.

جدول ۱۵. جدول توافقی اعضای هیأت علمی و دانشجویان درباره نحوه ارائه دروس کارورزی

پاسخگویان	مقیاس کاملاً موافق		موافق		بدون نظر		مخالف		جمع
	Fe	Fo	Fe	Fo	Fe	Fo	Fe	Fo	
اعضای هیأت علمی	۶۸	۸۱/۱	۲۸	۲۲/۰	۸۶	۵۷/۹	۱۳	۳۳/۸	۱۵۶
دانشجویان	۳۰۳	۲۸۹/۸	۷۳	۷۸/۹	۱۷۹	۲۰۷/۰	۱۴۲	۱۲۱/۱	۵۱۸
جمع	۳۷۱		۱۰۱		۲۶۵		۱۵۵		۸۹۲

$$\chi^2_m = 38/5 \quad df=3 \quad P < 0/05$$

با مشاهده میانگین‌های کل به دست آمده از نظرات هر دو گروه از جامعه آماری (۲/۷۹ و ۲/۸۸) معلوم می‌شود که میان این دو گروه فقط ۰/۰۹ درصد اختلاف وجود دارد. از سوی دیگر، محاسبه χ^2 از جدول توافقی شماره ۱۵ نشان می‌دهد که خي دو محاسبه شده ($\chi^2 = 38/5$) در سطح معنی داری $\alpha = 0/05$ و درجه آزادی $df = 3$ بزرگ‌تر از خي دو بحرانی ($\chi^2 = 7/81$) است. بنابراین، با توجه به فراوانی مشاهده شده و فراوانی مورد انتظار در باره سؤالات میان نظرات اعضای هیأت علمی و دانشجویان تفاوت معنی داری وجود دارد؛ که این تفاوت برخاسته از شدت نظرات دو گروه است. به عبارت دیگر، هر چند هر دو گروه در یک راستا هم‌نظر هستند ولی شدت نظرات آنها متفاوت است. همسویی نظرات این دو گروه در میانگین‌های مندرج در جداول شماره ۱۳ و ۱۴ نیز مشهود است به این معنی که، هر دو گروه نسبت به سؤال مطرح شده ابراز نارضایتی کرده‌اند و نگرش آنها نسبت به موضوع پایین‌تر از حد متوسط و منفی است.

نظرها و پیشنهادهای ارائه شده توسط دانشجویان و تحلیل آن

همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد سؤال آخر پرسشنامه سؤالی باز است، به این مضمون که انتظار جامعه مورد مطالعه را به عنوان مدرس یا دانشجوی کتابداری از دروس کارورزی مورد سؤال قرار داده است. هیچ‌یک از اعضای هیأت علمی به سؤال فوق پاسخ نداده‌اند؛ ولی تعدادی از دانشجویان نظرها و پیشنهادهایی را ارائه کرده‌اند که در جدول ۱۶ جمع‌بندی و خلاصه شده است.

جدول ۱۶. نظرها و پیشنهادهای ارائه شده توسط دانشجویان مورد بررسی و
(فراوانی) آنها

ردیف	نظرها و پیشنهادهای
۱	دروس کارورزی بدون نظارت از سوی گروه ارائه می شود. (۱۸)
۲	کتابخانه ها، کارورز را به عنوان پادو و برای بیگاری و انجام کارهای معوقه می پذیرند. (۱۰)
۳	انتظار داریم کار یاد بگیریم و مهارت به دست آوریم. (۱۰)
۴	در کارورزی وقت زیادی از دانشجو تلف می شود بهتر است ساعات کارورزی کاهش پیدا کند. (۱۰)
۵	دروس کارورزی نه از سوی استادان گروه، نه از سوی دانشجویان و نه از سوی کتابداران جدی گرفته نمی شود. (۶)
۶	شیوه ارائه دروس کارورزی صحیح نیست و کیفیت لازم را ندارد. (۴)
۷	ایجاد ضوابط و نظارت بر روال کار کتابخانه هایی که کارورز قبول می کنند لازم است. (۳)
۸	دانشجو اجبار و الزامی به پیگیری و یادگیری دروس کارورزی احساس نمی کند. (۲)
۹	قبل از شروع کارورزی یک جلسه توجیهی توسط استاد راهنما تشکیل شود. (۲)
۱۰	در دانشکده، کارگاهی برای انجام دروس کارورزی ایجاد شود. (۲)
۱۱	کتابخانه ها شرح وظایف کارورزی را رعایت نمی کنند. (۲)

۱. با مشاهده جدول ۱۶ مشخص می گردد که بیشترین آراء و پیشنهادهای دانشجویان (با فراوانی ۱۸) معطوف به این قضیه است که دروس کارورزی بدون نظارت از سوی گروه ارائه می شود. یعنی مدیر گروه، استاد راهنمای کارورزی، و هیچ فرد دیگری بر کارورزی دانشجویان نظارت ندارد. به عبارت دیگر، ۱۲ واحد از دروس اصلی کتابداری و اطلاع رسانی بدون دخالت گروه رها شده و معلوم نیست دانشجویان در ۸۱۶ ساعت

کارورزی که طبق قاعده می‌بایست زیر نظر کتابدار یا کتابداران متخصص و آزموده آموزش‌های لازم را فراگیرند و آموخته‌های نظری خود را در حیطه عمل درآورند، اوقات خود را چگونه گذرانده‌اند. علاوه بر آن معلوم نیست نحوهٔ ارائهٔ دروس چگونه بوده است، چه مهارت‌هایی آموزش داده می‌شود، و ارزیابی آموخته‌های آنان چگونه صورت می‌گیرد. عدم نظارت گروه‌های کتابداری بر دروس کارورزی، بی‌ارزش و جدی نبودن این درس را به ذهن دانشجو متبادر می‌کند. تعدادی از دانشجویان معتقد بوده‌اند که این درس برای پرکردن تعداد واحدهای دوره لیسانس ایجاد شده و ساعات دروس کارورزی برای وقت تلف کردن یا ساعاتی برای تفریح و سرگرمی هستند...

چنین طرز تلقی از سوی دانشجویان، برای دروس کارورزی فاجعه است و کلیه اهداف و اهمیت این درس را، که در پیش بدان اشاره شد، از میان می‌برد و آن را بی‌ارزش می‌سازد. باید تدبیری اندیشید و راهکاری ارائه داد که دروس کارورزی همچون دروس تخصصی دیگر جایگاه خود را در رشته بیابد و تحت نظارت اعضای گروه ارائه و اداره شود.

۲. این تلقی که کتابخانه‌ها، کارورز را به منزلهٔ پادو و برای بیگاری و انجام کارهای معوقه می‌پذیرند با فراوانی ۱۰ ارائه شده است. چنین باوری آفت بزرگی است که شخصیت دانشجو را نشانه می‌گیرد و در او احساس حقارت و سرافکنندگی ایجاد می‌کند. دانشجو را از انجام فعالیت‌های جدی کتابخانه و کتابداری باز می‌دارد و استعداد های ذاتی و نهفته را می‌خشکاند. نتیجهٔ چنین رفتاری موجب می‌گردد که دانشجو از حرفه‌ای که قرار است در آینده به آن اشتغال ورزد سرخورده شود. دانشجویی که احساس کند از او به عنوان پادو و برای انجام کارهای پیش پا استفاده می‌کنند عشق به کار و عشق به فراگیری را از دست می‌دهد؛ در مقام عکس‌العمل برمی‌آید و از این راه هم به خود و هم به حرفه لطمه‌های بزرگی وارد می‌گردد. چنانچه انجام کارهای پیش پا افتاده به مقداری معقول و منطقی به کارورز سپرده شود و در مجاور آن، کارهای جدی‌تر و مسئولیت‌آفرین دیگری به او محول گردد قابل توجه خواهد بود زیرا در این حالت فرض چنین خواهد بود که در انجام کارهای پیش پا افتاده هم نوعی آموزش نهفته است؛ اما بیگاری هنگامی معنی پیدا

می‌کند که در عین ساده و پیش پا افتاده بودن کار، حجم زیادی داشته باشد و ساعات و روزهای متوالی از دانشجو خواسته شود که همان کار را انجام دهد.

چنانچه دروس کارورزی بدون نظارت از سوی گروه ارائه شود؛ دانشجو از سوی گروه حمایت نشود، و در مدت کارورزی (۱۲ واحد درسی) به‌طور در بست در اختیار کتابخانه‌های کارورز پذیر قرار گیرند طبعاً شاهد چنین مسائلی خواهیم بود.

۳. دانشجویان انتظار دارند کار یاد بگیرند و مهارت کسب کنند. این باوری است که فراوانی ۱۰ را در جدول شماره ۱۶ به دست آورده است. مفهوم نظر فوق این است که دانشجو کار یاد نمی‌گیرد و مهارت به دست نمی‌آورد. به عبارت دیگر، کسی به او چیزی یاد نمی‌دهد و یا فرصتی فراهم نمی‌آورد که مهارتی کسب کند. دانشجو مایل است مهارت‌های حرفه‌ای خویش را بیاموزد ولی شرایط و محیط از جنبه‌های مختلف فراهم نیست. علت اصلی این امر شاید این باشد که گروه، بر کار دانشجو نظارت ندارد و کتابخانه محل کارورزی نیز اهمیتی به این مسئله نمی‌دهد. کتابخانه محل کارورزی هیچ الزامی به اینکه کاری و مهارتی به دانشجو یاد دهد احساس نمی‌کند. دانشجو هم ملجأ و مرجعی ندارد که مشکل خود را با وی در میان بگذارد و راه حلی پیدا کند.

۴. دانشجو احساس می‌کند وقت زیادی را در کارورزی هدر می‌دهد و پیشنهاد می‌کند که ساعات کارورزی کاهش پیدا کند. طبیعی است وقتی کسی به دانشجو کاری محول نکند، یا کارش جدی نباشد، آموزش در کار نباشد، نظارتی در میان نباشد،... دانشجو احساس خواهد کرد که وقتش هدر می‌رود، پس چه بهتر که ساعات کارورزی کاهش یابد تا وقت کمتری از او تلف شود. چنین نظری به استناد بند ۴ جدول شماره ۱۶ فراوانی ۱۰ را کسب کرده است. در چنین وضعیتی احساس عاطل و باطل بودن ایجاد می‌گردد. بدون شک این وضعیت نیز ناشی از عدم نظارت بر کار کارورزی دانشجو است. نظارت، مستلزم ارائه برنامه کار است و برنامه کار مستلزم زمان بندی است؛ و اجرای کار در چارچوبی تعریف شده امکان هدر رفتن اوقات را از میان خواهد برد.

۵. دروس کارورزی از سوی استادان، دانشجویان، و کتابداران جدی گرفته نمی‌شود. این اظهار نظر دارای ۶ فراوانی است و می‌توان گفت شکل دیگری از این نظر دانشجویان

است که دروس کارورزی بدون نظارت از سوی گروه ارائه می‌شود. در چنین حالتی دانشجو تصور خواهد کرد که دروس کارورزی، زنگ تفریح رشته کتابداری است، برای وقت گذرانی و پر کردن ساعات و واحدهاست. در صورتی که اگر دروس کارورزی از سوی گروه آموزشی جدی گرفته شود، این تلقی در دانشجویان و کتابداران نیز احساس خواهد شد و بر عکس اگر گروه آموزشی جدیت و نظارت لازم را بر دروس کارورزی از خود نشان ندهد، سایرین نیز اهمیتی بر آن قائل نخواهند شد.

۶. چهار نفر از دانشجویان ابراز داشته‌اند که شیوه ارائه دروس کارورزی صحیح نیست و کیفیت لازم را ندارد. این اظهار نظر نشان می‌دهد که دانشجو از شیوه ارائه دروس کارورزی احساس رضایت نمی‌کند و آن را خالی از کیفیت و محتوا می‌داند. آنچه مسلم است دانشجو از شیوه ارائه دروس کارورزی اقیانوس نمی‌شود، احساس می‌کند چیزی عایدش نشده، و به خواسته‌هایش دست پیدا نکرده است. چه کسی مسئول به وجود آمدن چنین وضعیتی است؟ آیا شیوه ارائه دروس را گروه آموزشی باید تنظیم و یا اصلاح کند یا کتابخانه محل کارورزی؟ یا هر دو؟ سهم هر یک از این دو چیست؟ و چگونه می‌توان به شیوه و کیفیتی مناسب در ارائه دروس کارورزی دست یافت؟

۷. سه نفر از دانشجویان معتقد بوده‌اند که ایجاد ضوابط و نظارت بر کار کتابخانه‌هایی که کارورز می‌پذیرند لازم است. چنین پیشنهادی حاکی از آن است که ضوابطی بر کار کتابخانه‌هایی که کارورز قبول می‌کنند حاکم نیست و نظارتی هم بر آن صورت نمی‌گیرد. پیشنهاد، پیشنهاد خوبی است. ولی آیا واقعاً گروه‌ها هیچ ضابطه‌ای را برای انتخاب کتابخانه‌های محل کارورزی به کار نمی‌برند؟ یعنی آیا ضوابط از پیش تعیین شده‌ای برای کتابخانه‌هایی که کارورز می‌پذیرند وجود ندارد؟ و اگر وجود دارد، آیا رعایت می‌شود؟

۸. چهار نظر شماره ۸-۱۱ که در جدول شماره ۱۶ ارائه شده هر یک دارای فراوانی ۲ است؛ دانشجو اجبار و الزامی به پیگیری و یادگیری دروس کارورزی احساس نمی‌کند؛ کتابخانه‌ها شرح وظایف کارورزی را رعایت نمی‌کنند؛ پیشنهاد شده است که قبل از شروع کارورزی جلسه‌ای توجیهی توسط استاد راهنما تشکیل گردد؛ و در دانشکده کارگاهی برای انجام دروس کارورزی ایجاد شود.

نظرها و پیشنهادهای ارائه شده از سوی دانشجویان حاکی از این است که ۱۲ واحد دروس کارورزی بدون هرگونه نظارت، راهبری و پیگیری جدی ارائه می شود و گروه های آموزشی مسئولیت این ۱۲ واحد را به کتابخانه های محل کارورزی محول کرده اند. کتابخانه های محل کارورزی نیز با وجود شرح وظایف برای هر یک از دروس، کارهایی را که خود لازم می دانند به دانشجو محول می کنند و در مجموع نه تنها اهداف دروس کارورزی نادیده گرفته می شود، بلکه نارضایتی دانشجویان را از نحوه ارائه دروس و آموزش به دنبال دارد.

نتیجه گیری نهایی

هر دو قشر جامعه آماری مورد مطالعه یعنی اعضای هیأت علمی و دانشجویان در مجموع در باره اهداف دروس کارورزی ۱ و ۲ و ۳ و ۴ رضایت دارند و نگرش آنها همسو است؛ ولی در باره نحوه ارائه دروس کارورزی و رعایت شرح وظایف دروس کارورزی توسط کتابخانه ها رضایت در حد متوسط و یا نارضایتی ابراز شده است.

جنبه های عملی آموزش کتابداری هنگامی متحول خواهد شد که دروس کارورزی متحول شوند، مورد توجه قرار گیرند، و جایگاه واقعی خود را در امر آموزش به دست آورند. پژوهش حاضر نشان داد که دروس کارورزی در گروه های آموزشی جدی تلقی نمی شوند و ۱۲ واحد دروس کارورزی، بلا تکلیف است و مسئولیت آن را هیچ یک از گروه های آموزشی، کتابخانه های محل کارورزی، و مقام مسئولی عهده دار نیست. تنها پیشنهاد مشخصی که در عین کلی بودن می تواند راه گشا و پاسخگوی همه ضعف ها و نارسایی ها و برطرف کننده نارضایتی های اعلام شده در این پژوهش گردد، این است که گروه های آموزشی باید دروس کارورزی را جدی بگیرند.

همان طور که هر درس تخصصی و غیر تخصصی دیگری دارای شرح درسی مصوب است، مدرس مربوط آنها را مورد توجه قرار می دهد، آنها را در ساعات و جلساتی معین تدریس می کند، و در پایان دوره از دانشجویان ارزیابی به عمل می آورد، استاد راهنمای دروس کارورزی نیز می بایست:

۱. شرح درس و وظایف پیش بینی شده در هر قسمت از کارورزی را مورد توجه قرار دهد؛
۲. با مراجعه و نظارت نزدیک بر نحوه انجام کارورزی دانشجویان، کتابخانه‌های محل کارورزی را ملزم به رعایت محتوا و شرح درس‌های مربوط سازد؛
۳. بر زمان و ساعات تعیین شده کارورزی کنترل داشته باشد؛
۴. کتابخانه‌های محل کارورزی را بر اساس ضوابط از پیش تعریف شده انتخاب کند و برای جلب همکاری آنها تمهیداتی را به کار گیرد؛
۵. در پایان دوره کارورزی، از آنچه که دانشجو انجام داده و فرا گرفته به نحو مقتضی ارزیابی به عمل آورد؛ و بالاخره و پیش از همه
۶. قبل از اعزام دانشجویان برای انجام کارورزی، در جلسه‌ای توجیهی ارزش و اهمیت این درس را برای آنان روشن سازد.

مآخذ

- سامانیان، مصیب (۱۳۷۵). "بررسی نظرات دانشجویان و مدرسین درس عملی کتابداری در باره کمیت و کیفیت درس عملی (کارورزی، مجموعه سازی، آماده سازی و تنظیم مواد، مرجع) در مقطع کارشناسی کتابداری در دانشگاه‌های دولتی اصفهان، تبریز، تهران، شیراز، دانشگاه شهید چمران اهواز، مشهد". پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی .
- فرجی، سهیلا (۱۳۷۵). «بررسی وضعیت آموزش کتابداری در ایران با تأکید بر مراکز آموزشی مستقر در تهران». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی ایران.
- گنجیان، محمد حسین (۱۳۵۳). "تحقیقی در باره فارغ التحصیلان فوق لیسانس علوم کتابداری دانشگاه تهران در سال‌های ۵۳-۱۳۵۰ و نظام آموزشی علوم کتابداری از نظرگاه آنان". پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی. دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه تهران .
- مهدوی، محمدنقی (۱۳۷۴). "نقش دانشگاه در توسعه صنعتی: اهمیت کارورزی در زمینه ارتباط دانشگاه و صنعت". رهیافت، ۳. پاییز، ص ۱۷.
- وزارت فرهنگ و آموزش عالی. شورای عالی برنامه ریزی (۱۳۷۵). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل‌های

نگرش اعضای هیأت علمی... / ۱۰۷

دروس دوره کارشناسی کتابداری (در شش گرایش). تهران؛ وزارت فرهنگ و آموزش عالی، شورای عالی برنامه ریزی (پلی کپی).

Coburn, Louis (1980). "Classroom and field: The internship in American library education: an enquiry into its development and evaluation". Flushing, New York: City University Queens College.

Hayati, Zahir(1996). "An examination of aspects of the history of librarianship and library education in Iran" Ph.D. Dissertation, New South Wales University, Sydney, Australia.

MacDonald, Jacqueline M.(1985-1987). " Practical experience in professional library education: The need for and design of a standardised internship". Academic Univeriaty , Science Library, Wolfville Nova Scotia CANADA BOP I X O. Jan. 1985- Jan. 1987.

Mitchell, Carline A.(1992). " The CLR academic library management internship program". Library Administration and Management. Vol. 6, no.1, Win, PP.29-35.

Richey, Debora; Warren, Patricia (1997). "Inside internships: a reference Librarian's perspective [and] inside internships: a student's perspective". College and Undergraduate Libraries.Vol.4, No.1, PP. 107-115,117-123.

Saeedi, Farkhondeh(1977). "Education for librarianship in Iran: some factors affecting its development" Ph.D. Dissertation, Case Western Reserve University, Ohio, USA.

Schmude, Karl G.(1986). "Internship as continuing education for librarians". Australian Academic and Research Libraries. Vol. 17, No. 4, Dec, PP.189-194.

